

שיעורי צבא הלוי

פרשת ויקרא תשפ"ג

בדינא דעני שהביא קרבן עשיר

(מסכת יומא דף מ"א ע"ב)

א פלוגתת החינוך והרמב"ם, וקו' המל"מ. **ב** תי' השפ"א, והקו' לפ"ז ברמב"ם. **ג** ביאור האו"ש בגי' הגמ' בחולין. **ד** התי' לפ"ז לקו' ברמב"ם. **ה** קו' בד' האו"ש, והתי' לזה. **ו** הוספה לאו"ש גבי עולת יולדת, והדחיה לזה. **ז** ב' הוכחות לדחיה, דקרבן בפנ"ע הוא. **ח** ד' הגרי"ז. **ט** התי' לפ"ז בד' הרמב"ם. **י** היסוד בביאור פלוגתת הרמב"ם והחינוך.

אולם יש שגרסו בגמרא 'סלקא דעתך אמינא, הני מילי חטאת העוף, אבל עולת העוף אימר לא, קמ"ל".

והרשב"א בתשובה (ח"א סי' רע"ו), נשאל על זה, מאי שנא עולת העוף מחטאת העוף, והשיב שגירסה זו משובשת היא, [א.ה. עיין ברא"ש (שו"ת נוספות סימן י"ז), דכך כתב, וע"ע במרגניתא דרבי מאיר (למהר"ם שפירא, חולין שם, ד"ה מביום), במה שכתב ליישב לגירסא, וע"ע בשואל ומשיב (שו"ת מהדו"ק ח"א סימן רפ"ה, בא"ד אשר), וע"ש במה שהביא ששאלו בעל השו"ת בית יצחק, ובמה שתי' ויישב לגירסא].

ובאור שמח (פ"ז מהלכות מע"ש ה"ג, ובמילואים שם), כתב לבאר גירסה זו, על פי פירוש רבי אברהם אבן עזרא (ויקרא ה' ז'), דלהכי אמרה תורה שעני מביא גם עולה, לבד מחטאת כיון שבחטאת העוף אין אימורים למזבח, ולכך צריך להביא עולת העוף להקטירה על המזבח, [א.ה. וכ"מ בפ"י הטור, והחוקוני, וע"ע בתשב"ץ (ח"ב סי' כ"ב), ובתוס' בזבחים (צ' ע"א), ל"מ כן, וכן נקטו במושב זקנים (פ"ו פי"א), -הגרש"פ].

ולפי זה יש לומר דמאי דקא סלקא דעתך דעולת העוף כשרה בלילה, הוא דוקא בקרבן עולה ויורד, דהרי כל מה שמביא עולת העוף הוא כדי שתהא הקטרת אימורים, והרי הקטרת אימורים כשרה גם בלילה, ולכך קא סלקא דעתך דעולת העוף, שבאה בקרבן עולה ויורד, תהא כשרה בלילה, [א.ה. וע"ע באור שמח (הל' מע"ש פ"ד ה"ג), ובמילואים שם].

[ועיין בספר מקור ברוך (ח"א, בתולדות הגאון המחבר), שהובא שהגאון בעל מקור ברוך, מצא את הגאון בעל אור שמח, כשהוא בשמחה, ואמר לו שנתחדש לו עתה דבר נפלא לאמיתתה של תורה, ונתנמנם קצת, וראה בחלומו שבפמליא של מעלה יושבים גדולי עולם, ואומרים שחסר עתה מי שיכוין לאמת, ועמד הרשב"א ואמר, שבדווינסק יש רב אחד שכוין לאמת יותר ממני, והיינו בפירוש גמרא זו דחולין].

התירוץ לפי זה לקושיא ברמב"ם

ד. והעולה מדברי האבן עזרא והאור שמח, שכל מה שהעני מביא קרבן עולה, הוא רק כדי שתהא הקטרה, וכיון שליכא הקטרה בחטאת העוף, לכך מביא עולת העוף.

ולפי זה השתא אתי שפיר דעני שמביא קרבן עשיר יצא, ואף שכשמביא קרבן עשיר, אינו מביא קרבן עולה, מכל מקום אינו צריך להביא עוד קרבן, משום דבקרבת עשיר יש שם הקטרת אימורים, והרי כל מה שצריך קרבן עולה בעני, הוא משום הקטרת אימורים, ובקרבת עשיר איכא הקטרה.

[א.ה. וכן כתב האור שמח ליישב קושיית התוספות בחגיגה (דף ח' ע"א), דאיצטרך קרא דעולת העוף אינה באה מן החולין, ותיפוק ליה דעולה היא, דלהמבואר מיושב כיון דהוי השלמת החטאת, וכ"כ החתם סופר בחולין (דף כ"א ע"א), ויעויין עוד במנחת חינוך (בהשמטות למצוה קל"ז), ובהגהות האור שמח, ובשפת אמת (לקוטים לפרשת צו), ויעויין עוד במשך חכמה בפרשת מצורע (פרק י"ד פסוקים ל"א ונ"א), ויעויין במנחת חינוך (קע"ו), חידוש לגבי דעת בעלים, ויעויין עוד בדרך אמונה (פ"ו משמיטה ה"י), בבאור הלכה, לגבי ליקוח חטאת העוף מדמי שביעית, ויעויין בתוס' בזבחים (ח' ע"א), ובשיטה מקובצת (שם ח' ע"ב אות כ"א),

"והביא את אשמו לה', על חטאתו אשר חטא, נקבה מן הצאן כשבה או שעירת עזים לחטאת וכיפר עליו הכהן מחטאתו, ואם לא תגיע ידו די שיה והביא את אשמו אשר חטא שתי תורים או שני בני יונה לה', אחד לחטאת ואחד לעולה" (ויקרא פרק ה' פסוקים ו' ז').

פלוגתת החינוך והרמב"ם וקושיית המשנה למלך

א. נחלקו הראשונים גבי קרבן עולה ויורד, מאי דינא כשהעני הביא קרבן עשיר, דעת הרמב"ם (פרק י' משגגות הלכה י"ג), שהעני שהביא קרבן עשיר יצא ידי חובת קרבן, אולם דעת החינוך (מצוה קכ"ג), שהעני שהביא קרבן עשיר לא יצא ידי חובתו.

ובהגהות המשנה למלך (שעל ספר החינוך), תמה על דברי החינוך, ממשנה ערוכה בנגעים (פרק י"ד משנה י"ב), שמצורע עני שהביא קרבן עשיר יצא, והובא במסכת יומא (דף מ"א ע"ב) [א.ה. וכן הקשה המנחת חינוך (שם, אות י"א), והגרי"פ פערלא (בהגהות על ספר המצוות לרס"ג, מ"ע קמ"ד), כתב דדברי החינוך הם רק לכתחילה, ובדיעבד מודה החינוך דיצא, [ומ"מ הוא דלא כהר"ש (בנגעים שם), ודלא כהבאר שבע (כריתות כ"ח ע"א), דס"ל דיצא דמתני' לכתחילה הוא], וע"ע בערוך לנר (כריתות כ"ח ע"א, ד"ה והתניא), במה שכתב ליישב את קו' המשנה למלך, וע"ע בחידושי החתם סופר (שבת קל"ב ע"א), במה שכתב ליישב בזה].

תירוץ השפת אמת והקושיא לפי זה ברמב"ם

ב. והשפת אמת (ביומא שם, ד"ה גופא), כתב ליישב, דשאני קרבן מצורע, מקרבן עולה ויורד, שמצורע עשיר חייב ג' קרבנות, חטאת עולה ואשם, ושלשתן בהמות, ומצורע עני מביא גם כן ג' קרבנות, אלא שהאשם בהמה, והחטאת והעולה עופות, ובוה אש העני מביא קרבן עשיר יצא, כיון שלא גרע מחיובו אלא הוסיף עליו.

אולם בקרבן עולה ויורד, הרי העשיר מביא חטאת בהמה, ואילו העני מביא ב' עופות, אחד לעולה ואחד לחטאת, ונמצא שהעני חייב בקרבן שאין העשיר חייב, ולכך כיון שנתחייב העני בקרבן שהוא חטאת ועולה, ממילא לא יצא בקרבן עשיר, שהוא רק חטאת.

[ועיין בספר מועדים וזמנים (חלק ח' בהשמטות לסימן של"ו), מה שהובא מעשה שהיו כמה גדולי ישראל שדנו בקושיה זו, ושוב אמר בעל אמרי אמת שאינו מבין הקושיה, שהלא ליהודי חסר קרבן, והגאון ר' מנחם זמבא זצ"ל פירש דבריו כמבואר, שעני מביא ב' קרבנות, ואילו עשיר מביא רק קרבן אחד, וכתירוץ השפ"א דלעיל], [א.ה. וע"ע בחי' הגרמ"ז (להגאון ר' מנחם זמבא, סימן ל' ה'), דהביא כן בשם מו"ר זצ"ל, וע"ע בספר ראש גולה אריאל (ח"א ע' ש"כ ושכ"א)].

אולם לפי זה צריך ביאור דברי הרמב"ם דהיכי סבירא ליה שישא, והרי העני היה מחוייב להביא חטאת ועולה, והביא רק קרבן חטאת, והיכי יצא בקרבן העשיר, הא אכתי לא הקריב עולה.

ביאור האור שמח בגירסת הגמרא בחולין

ג. ונראה דהנה בחולין (דף כ"ב ע"א), יליף מהיקש, דעולת העוף דוקא ביום ולא בלילה, והקשו בגמרא דמ"ביום צוותו (ויקרא ז' ל"ח), נפקא, ותיצרו דאין הכי נמי שאין צריך קרא, וכדי נסבה.

דמשמע דלא כהאבן עזרא, וע"ע ברש"י כריתות (דף י' ע"ב), דמשמע כהאבן עזרא, ויעויין במקור ברוך (ח"א פרק י', וח"ב סי' ח'), -הגרש"פ].

קושיא בדברי האור שמח והתירוץ לזה

ה. אולם עדיין יש להבין, בעיקר תירוץ האור שמח, שהרי בעולת העוף, מלבד הקטרה יש בה גם מליקה, ומתן דמים, ובכל מקום הרי זה פסול בלילה, והיכי סלקא דעתך דאת עולת העוף יקריבו בלילה.

ובמסכת יומא (כ"ז ע"ב), איתא 'וכי יש לך עבודה שכשרה בלילה, ופסולה בזר, ולא והרי אברים ופדרים, סוף עבודה דיממא היא', [וכע"ז איתא שם לעיל (בדף כ"ב ע"א)].

ומבואר דמה שהקטרה כשרה בלילה, היינו משום שהיא סוף עבודה דיממא.

ועיין במחצית השקל (ס' תרכ"ג ס"ק ג'), דכתב "ורצה לומר אף על גב דהקרבנות הקרבן, היה צריך להיות ביום, מכל מקום כיון דעיקר מעשה הקרבן היה ביום, מותר לגמור שריפת אברים ופדרים בלילה, הוא הדין הכא, כיון דעיקר התפלה היה ביום, מותר לגמור לישא כפיו בלילה", [א.ה. וכבר כ' כן מהרי"ל, הו"ד בדרכ"מ, -הגרש"פ] ועיין עוד בזה באבן האזל (פ"ח ממע"ה ק"ה"ז), [וכתב שם דבזבחים (דף ס"ח ע"ב), נראה לא כן].

ולפי דברי המחצית השקל לו יצויר שמשכחת ליה מליקה ומתן דמים, שהם סוף עבודה, לכאורה גם כן היו כשרים בלילה, ולכך כיון שעולת העוף היא משום הקטרה של החטאת, אם כן כל הקרבנות העולה, היא סוף עבודה של החטאת, וזהו דקא סלקא דעתך דכשר בלילה.

הוספה לאור שמח גבי עולת יולדת והדחיה לזה

ו. והיה אפשר להוסיף על ביאור האור שמח, דהא יולדת צריכה להביא חטאת עוף ועולת בהמה, ולהמבואר אפשר לומר דגם עולת הבהמה היא במקום אימורים, שאין בחטאת העוף.

ולפי זה יש ליישב להגירסה בחולין בריווח, שההוה אמינא להכשיר בלילה, אינה רק על עולת עוף, אלא גם על עולת בהמה דיולדת, [א.ה. דהיינו דהא דאמר' דסלקא דעתך בעולת העוף דקריבה בלילה, העיקר הוא משום עולה, ונקטי' עוף משום קרבן עולה ויורד, ויש לדון בזה עוד].

אלא שיש לומר שביולדת יש לה גם חיוב של עולה בפני עצמו, ולא רק כדי להשלים את ההקטרה שחסרה בחטאת העוף, ורק בקרבן עולה ויורד הוא דאמרינן כן, שהרי עשיר מביא רק כבשה לחטאת ולא עולה, ואילו עני מביא גם עולה, ואם כן העולה היא רק להשלים את מה שחסר הקטרה בחטאת.

מה שאין כן ביולדת, מלבד מה שצריך להשלים את ההקטרה, יש גם חיוב להבאת קרבן עולה בפני עצמו, ולכך לא קא סלקא דעתך שיהא כשר בלילה.

ב' הוכחות לדחיה דקרבן בפני עצמו הוא

ז. ויש להוכיח כן, דהא התוספות בזבחים (דף ה' ע"א), ובתוספות בקדושין (דף י"ג ע"א), ובתוספות במנחות (דף ה' ע"ב), מבואר דאף שחטאת קודמת לעולה, אבל אם הביאה היולדת עולת העוף, לפני חטאת העוף, כשר, ואם כל מה שמביאה עולה הוא להשלים את האימורים שאין בחטאת, איך אפשר להביא קודם לחטאת, אלא על כרחך דקרבן בפני עצמו הוא.

[א.ה. עוד יש לדון דבתורת כהנים (דבורא דנדבה פ"א) איתא "להתיר מלוקת הכהנים, מאשי ה', אין להם אלא לאחר מתנת האישים", וצריך עיון דאין באכילת כהנים חטאת העוף מתן לאישים, ועל כרחך כהאבן עזרא, ומבואר דאסור לכהנים לאכול חטאת העוף, קודם שקרבה העולה, וצריך עיון מערכין (כ"א ע"א), דאין ממשכנים בעולת יולדת דרוצה ליטהר לקדשים, והא להמבואר אין לאכול את החטאת קודם שתיבא את העולה, ולכך ודאי תביא את העולה, ועל כרחך דיולדת שאני, ויעויין בחידושי ר' אריה ליב, (ח"ב סימן ל"ה), לגבי יולדת שמתה, דאין היורשים מביאים עולתה, לפ"ד האבן עזרא דאין צורך בעולה זו כשאין חטאת, וצריך עיון דמשמע דהאבן עזרא איירי גם ביולדת, -הגרש"פ].

עוד יש להוכיח, מהא דבכריתות (דף ט' ע"א), איתא גבי קרבן גר, שמביא בהמה לעולה, ואם מביא עוף, מביא שני תורים או שני בני יונה לעולה,

ואיתא שם 'להביא פרידה אחת אי אפשר שלא מצינו בכל התורה כולה', ומקשינן 'ולא, והתניא 'והקריבו' (ויקרא א' ט"ו), מה ת"ל והקריבו, לפי שנאמר בתורים 'והקריבו' (ויקרא א' י"ד), שומע אני האומר הרי עלי עולת העוף, לא יפחות משני פרידין, תלמוד לומר 'והקריבו', אפילו פרידה אחת, חובה מיהא לא אשכחן, והאיכא יולדת, דמתיא בן יונה או תור לחטאת, משום דאיכא כבש בהדה', ועיין שם ברש"י (ד"ה והקריבו), דכתב 'והקריבו, משמע קרבן שלם'.

דברי הגרי"ז

ח. ובחידושי מרן ר"ז הלוי (הל' מעה"ק פ"ד), כתב דמבואר מדברי רש"י, דקרבן שלם של עוף הוא דוקא שתי תורים או שני בני יונה, ומשום הכי קא סלקא דעתך דאי אפשר לידור קרבן של פרידה אחת, ורק דילפינן מקרא לרבות דאפשר להתנדב פרידה אחת, והוא קרבן מחודש בנדבה שאפשר להביא פרידה אחת.

אבל באמת גם למסקנא קרבן עוף שלם, היינו דוקא ב' תורים או ב' בני יונה, ולכך בקרבן חובה מביא דוקא שתיים, ומשום הכי בגר, אף שעיקר חיובו בהמה אחת, מכל מקום כשמביא מן העוף, צריך להביא שתיים.

ועיין שם שהביא עוד מהקריית ספר (פ"א מחגיגה), על מש"כ הרמב"ם שאפשר להביא עולת ראייה מהעוף, וכתב בק"ס 'והאי עוף, צריך לומר דהוי קן אחד, דלא מצינו בכל התורה להביא פרידה אחת חובה, כדאיתא בפרק ד' מחוסרי כפרה'.

התירוץ לפי זה בדברי הרמב"ם

ט. ובאמת שהרי בקרבן עולה ויורד, עשיר מביא כשבה, או שעירה, ואילו עני מביא ב' עופות, אחד לעולה ואחד לחטאת.

ויש לומר כהמבואר, דאין קרבן של עוף פחות מב', ולפי זה נמצא דלא חשיב שיש עליו חיוב עולה, אלא שיש עליו חיוב קרבן עוף, וחיוב קרבן עוף הוא בשנים דוקא.

מה שאין כן חיוב בהמה שהוא בהמה אחת, ואם כן שוב יש לומר דלא חשיב שבעני שמביא קרבן עשיר שמחסר קרבן, כיון שקרבן עוף הוא ב', ואילו קרבן בהמה הוא אחד, [ושוב לא קשיא, קושיית השפת אמת ברמב"ם].

היסוד בביאור פלוגתת הרמב"ם והחינוך

י. ובספר החינוך (מצוה תפ"ט), כתב, שבעולת ראייה מהעוף סגי בפרידה אחת, ולכאורה מבואר בדבריו שגם בקרבן חובה סגי בפרידה אחת, ואינו צריך ב' עופות, ואם כן שוב יש לומר דמה שעני מביא חטאת ועולה, דאינו משום שקרבן עוף הוא שנים, אלא שיש דין בפני עצמו לחיוב עולה.

ושוב יש לומר כמו שכתב בשפת אמת, שאם הביא קרבן עשיר חסר לו קרבן עולה שנתחייב בו, [אלא שכבר הקשו על דברי החינוך מהגמרא בכריתות דלעיל].

ועיין עוד באור שמח (פ"א מחגיגה ה"א), שכך כתב גם בדעת הרמב"ם, דכיון שמביא גם קרבן חגיגה, הרי זה מצטרף עמו, וכמו שאמרנו בגמרא גבי יולדת שמביאה עוף אחד לחטאת, ומצטרף עם עולת בהמה שמביאה.

ולפי זה נמצא שבאמת אין דין שקרבן עוף, הוא דוקא ב', שהרי מצטרף עם הבהמה, אבל עכ"פ נמצא שאי אפשר להביא עוף אחד.

ואם כן שוב יש לומר דלא חשיב שחסר לו קרבן עולה, אלא שכל עצמו של הקרבן עולה שמביא העני, הוא משום שאינו יכול להביא רק עוף אחד, ולכך יכול להביא קרבן עשיר אחד, משום דלאו עוף הוא, ואתי שפיר שיטת הרמב"ם, [וע"ע במשנת חיים (לחגיגה סי' כ"ג), וע"ע בשו"ת בנין שלמה (סוף סי' א')].

[א.ה. הקשה השפת אמת (זבחים ס"ה ע"ב), והמנחת חינוך (קמ"ד), בהא דתנן לגבי עולת העוף וחטאת העוף, שאין אכילה והקטרה מצטרפין, והרי בחטאת העוף ליכא הקטרה, ובעולת העוף ליכא אכילה, וביד בנימין (זבחים ס"ה ע"א), הביא דהאור שמח תירץ לשיטתו, דחשיב חד קרבן [צ"ע מהאור"ש (פסה"מ פ"ג ה"א)], וכן השיב מרן הגר"ח קנייבסקי [צוק"ל יתכן דחטאת העוף ועולת העוף באין יחד, וצ"ע], וכן תירץ בצפנת פענח (תנינא עמוד ע'), -הגרש"פ].

פרפראות צבא הלוי

פסח תשפ"ג

שאלות

- א.** מעשה בא' שבא אל החכם בערב פסח, ואמר לו שהוא צריך תיקון למידת צרות עין שיש לו, והחכם התפלל למה הוא לא בא בחודש אלול, או לפחות לאחר הפסח, ומה טעמו שהוא בא דווקא בערב פסח.
- ב.** מתי תפילת שחרית בחול, היא התפילת שחרית הקצרה ביותר בכל השנה.
- ג.** איתא במס' גיטין (דף ס"ד ע"ב), לגבי זכיה בקטן, שהשיעור הוא צרור וזורקו אגוז ונוטלו, אולם היכן מצינו שיעור זה לגבי קרבן פסח (לחד מ"ד).
- ד.** היכן מצינו שהיו צריכים להביא לבית המקדש ירק כרוב.
- ה.** כמה עשרונים מקריבים במנחת נסכים ביום השני של פסח.
- ו.** איזה אופן יש שאפשר לאכול בשר רק ע"י מליחה צליה ובישול.
- ז.** היכן מצינו דין שאינו מדיני והלכות פסח, ונוהג בזמן הזה רק בליל פסח.
- ח.** קימ"ל בסנהדרין (דף ב' ע"א), ובשבועות (דף י"ד ע"א), לגבי ירושלים, "אין מוסיפין על העיר וכו', אלא על פי בית דין של שבעים ואחד", ואיך הדין אם ראו ב"ד בערב פסח, שבאו קהל רב, ויש צורך להוסיף על העיר, האם יכולים להוסיף בו ביום.
- ט.** מה עשו המצרים עם הבכורים שמתו במכת בכורות, האם קברום, או שרפום, או השליכום ליאור, ובפרשת בא אינו מבואר דבר זה, אך הוא מבואר במקום אחר בתורה.
- י.** בהגדה של פסח איתא שרבי יהודה היה נותן בהם סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב, היכן מצינו בעוד מקום במשנה שרבי יהודה היה נותן בהם סימנים כאלו.
- יא.** היכן מצינו דבר שבחול המועד סוכות אסור לעשותו, ובחול המועד פסח מותר לעשותו.
- יב.** ואיך אפשר למצוא אופן שמותר לכתוב בחול המועד סוכות, ואסור לכתבו בחול המועד פסח.
- יג.** ואיך אפשר למצוא איפכא אופן שמותר לכתוב בחול המועד פסח, ואסור לכתוב בחול המועד סוכות.
- יד.** היכן מצינו אופן שאסור לשתות מעט יין, ומותר לשתות הרבה יין.
- טו.** היכן מצינו אופן שבערב שבת וי"ט, אסור לעשות סעודה, ואותה סעודה בערב פסח מותרת.
- טז.** היכן מצינו דינים מסויימים בכלה, ביום כיפור ובפסח.
- יז.** היכן מצינו אופן שצריך לשרוף כלי.
- יח.** יש מנהג ליקח תרנגולים בערב יום הכיפורים, היכן מצינו גם בערב פסח מנהג זה.
- יט.** היכן מצינו מצוה שנוהגת רק בשביעי של פסח.
- כ.** היכן מצינו משקה שאפשר לקדש עליו רק בפסח, ולא בכל השנה.
- כא.** איך יתכן שכשאדם יעשה מעשה חילול שבת, אם זה בשבת רגילה הוא לא נפסל ע"כ לעדות, אבל אם זה בשבת א' דפסח, הוא נפסל על ידי כך לעדות.
- כב.** מעשה באשה שהיה לה פקדון של גוי, שקיבלה עליו אחריות, ובאה לפני החכם, לשאול כדת מה לעשות בחמץ בפסח, והורה לה שאינה יכולה לשרפו, מה טעמו.
- כג.** וכן מעשה בחמץ שקיבל עליו אחריות, ובא לפני החכם בערב פסח, ואמר לו שאין עובר עליו, אלא משתחשך, מה טעמו.
- כד.** גוי שהפקיד אצל ישראל חמץ באחריות, ובא הגוי בערב פסח אחר חצות ליטול את חמצו, האם אפשר להניחו ליטול.
- כה.** חמץ שקיבל עליו אחריות, ושרפו, האם אפרו מותר בהנאה.
- כו.** הדין הוא שהקונה חמץ בפסח, לשיטת הרמב"ם לוקה, האם יש מקום לומר שסומא שקונה חמץ לא ילקה, ומה הטעם.
- כז.** מי שקיבל אחריות על חמץ, האם באמצע הפסח יכול ליחד מקום לגוי.
- כח.** איך משכחת ליה שיברך על בדיקת חמץ בחודש אייר.
- כט.** היכן מצינו שתי שותפים בחמץ, אחד עובר בבל יראה ואחד אינו עובר.
- ל.** היכן מצינו אופן שהאפר שנשאר מהחמץ, יהא חמור יותר מהחמץ עצמו.
- לא.** היכן מצינו מצה שמותר לאכלה בליל פסח ראשון, ואסור לאכלה בפסח שני.
- לב.** היכן מצינו מצה שאסורה בפסח ראשון, ומותרת בפסח שני.
- לג.** האם עבד כשר לצלית הפסח.
- לד.** היכן מצינו אופן שעל ידי ששורף את החמץ, מבטל עשה דתשבתו, ועובר על בל יראה.

פרפראות צבא הלוי

פסח תשפ"ג

תשובות

ומשו"ה נפסלים לעדות, [וע"ש שהביא כן משו"ת חכם צבי (סי' פ"ב), אולם הביא מהתומים (סי' ל"ד ס"ק א'), דגם בשבת יפסלו לעדות].

כב. טעמו דאסור לה משום גזל עכ"ל, דס"ל להחכם שההיתר לשורפו בעלמא כיון דעשה דתשבייתו דוחה לא תעשה של גזל עכ"ל, [עיי' באבנ"ז (סי' שכ"ג), בשם החלקת יואב], וס"ל שהאשה אינה מצווה בתשבייתו, וכד"ל המהר"ל דיסקין (ק"א אות מ"ט), [ובמנ"ח (מצוה ט'), דן בזה].

כג. טעמו דס"ל שאין בערב פסח בל יראה, אלא רק תשבייתו, וכשיטת הראב"ד בהשגות (פ"ג מחמץ ומצה ה"ח), ובמגיד משנה דס"ל כן בהרמב"ם, וכ"ה במאירי (בדף ו' ע"א), עיי"ש, [ודלא כרש"י (בדף ד' ע"א, ד"ה בין)], וס"ל שבחמץ שקיבל אחריות אין תשבייתו, וכדברי המקו"ח (פתיחה לסי' תל"א), [ודלא כשאגת אריה (סי' ע"ח), וע"ע במהר"ל דיסקין (ק"א אות מ"ט)].

כד. נראה שאפשר, כדאיתא במגן אברהם (או"ח סימן ת"מ ס"א), שאפ"ל בפסח מותר להניח לו לטלו, ואע"פ דהגרעק"א הקשה דכיון שעבר על בל יראה, צריך לקיים תשבייתו ולשורפו, כדי לנתק את הלאו, מ"מ להסוברים שבערב פסח אין בל יראה, א"כ אין צריך לנתק את הלאו, כיון דלא עבר עליו.

כה. להתוספות (פסחים דף כ"א ע"ב, ד"ה בהדי), לפי רבי יהודה אם שרפו בפסח אפרו מותר, ואם שרפו אחר הפסח אפרו אסור, ולרבנן לעולם אפרו אסור, והגרעק"א (על השו"ע סי' תמ"ה), ובמקו"ח, ובשו"ת אבנ"מ, נקטו בדעת הרמב"ם, שגם לרבנן כיון שיש מצוה לבקרו חשיב נעשית מצוה, ולשי' שאין תשבייתו בעכ"ל, י"ע אם חשיב נעשית מצוה, שאין עליו דין ביעור מן העולם, ועל בתוס' (שם דף כ"ט ע"א, ד"ה אין פודין), גבי הקדש, ומשמע דחשיב, וע"ע בישועות יעקב (סימן תמ"ה ס"ק ג'), דמ' דל"ח, [וע"ע בקה"ל].

כו. דבשיטת הרמב"ם (פ"א מחמץ ה"ג), שהקונה לוקה, הקשו מהגמ' (פסחים דף צ"ה ע"א), דהלאו הוא לאו הניתק לעשה, ואין לוקין עליו, ות"ל השאגת אריה (סי' ע"ח), דהואיל ויש שני לאוין, ועשה מנתק רק לאו אחד, משום כך לוקה, ואי נימא דסומא לא עובר בכל יראה, [יעו"ל במנחת חינוך (מצוה כ' אות א')], א"כ לא ילקה.

כז. דעת התוספות (פסחים דף ו' ע"א, ד"ה יחד), שבקבלת אחריות אם יחד מקום עבור הגוי [באמצע פסח] אין עובר, ולרש"י (שם), ל"מ, [ולדעת התוספות יש לדון שאע"פ שאינו עובר בכל יראה, אולי צריך לשרפו, מדינא דתשבייתו].

כח. ביוצא בשיירה ודעתו לחזור בפסח, שהרי מבואר בפסחים (דף ו' ע"א), שהיוצא בשיירה צריך לבדוק אפילו מתחילת השנה, ואף להרמ"א (או"ח סימן תל"ו א'), דאין מברכין, אולם הט"ז (שם ס"ק ו'), כתב שדברי הרמ"א הם רק אי דעתו לחזור קודם הפסח, אולם אם דעתו לחזור בפסח צריך לברך, [ומיהו מסקנת הט"ז עצמו שרק תוך ל' יום יברך].

כט. אי אחד השותפין נמצא בעיר, ואחד נמצא מחוץ לעיר, ואין דעתו לחזור, אותו שבעיר עובר בכל יראה, ואותו שמחוץ לעיר אינו עובר בכל יראה, דיעו"ל במהרש"א (פסחים דף ו' ע"א), שאם נמצא מחוץ לעיר, ואין דעתו לחזור, הוי כנפלה מפולת, ואינו עובר בכל יראה. ל' לענין ביטול, דעיי' ביד אפרים (סי' תמ"ה), שכתב דאף להמרדכי חמץ לא חשיב דבר שיש לו מתירים, משום שחוזר ונאסר בפסח בשנה הבאה, אבל אפר חמץ להסוברים שאסור, חשיב דבר שיש לו מתירים, משום שאין חוזר ונאסר לשנה הבאה, כיון דלגבי שנה הבאה חשיב חרבו קודם זמנו.

לא. מצה מדמאי, דהא מבל בפסחים (דף ל"ה ע"ב), דמצת דמאי מותרת כיון דאי בעי מפקר לנכסיה הוי עני, והתוספות (ד"ה יוצאין, בת"ל ב'), כתבו, "יוצאים אף לכתחלה, הואיל ושרי לעניינים, ואכילת מצה נמי נקרא אכילת עניות", וכ"ל הוא רק בפסח ראשון, אולם בפסח שני דכ' הזכר יצחק (סימן פ' אות ב'), דלא בעינן לכל דיני המצה, ורק בעינן שלא תהא חמץ, א"כ לא בעינן לחם עוני, ויהא אסור.

לב. במצה שעשויה מחדש, דהנה התוספות בקדושין (דף ל"ח ע"א, ד"ה אקרו) כתבו "בירושלמי מקשה למה לא אכלו מצה מחדש, ויבא עשה דבערב תאכלו מצות, וידחה לא תעשה דחדש, ומתיר דאין עשה דקודם הדבור, דוחה לא תעשה דאחר הדבור", והרי עשה של מצה בפסח שני, נאמר בפרשת בהעלותך שהוא אחר הדיבור, וא"כ ידחה לאו חדש, [וע"ע בשאגת אריה (סי' צ"ו)].

לג. איתא במתני' בפסחים (דף ע"ד ע"א), "אמר רבי צדוק, מעשה ברבן גמליאל שאמר לטבי עבדו, צא וצלה לנו את הפסח על האסכלה", ומוכח שכשר.

לד. אם שורף את החמץ המבוטל ברוב, דגבי הא שבל יראה הוא לאו הניתק לעשה דתשבייתו, כ' הגרע"א (שו"ת קמא סי' י"ט), דאי קנה חמץ, ואח"כ ביטלו ברוב, ביטל את האפשרות לקיים עשה דתשבייתו, ויתחייב במלקות, [ועיי"ש שהק"ל על הא דאמריל במכתב (דף ט"ו), דלאו הניתק, לא משכח"ל דילקח], וכ' האבני נור (או"ח סי' של"ו אות ב'), שאכתי אפשר לקיים תשבייתו, אי יוסיף עוד חמץ, ויהא חוזר וניעור, [כדכ' הרמ"א (י"ד סי' צ"ט סעיף ו')], עיי"ש, ומן הגר"ל שליט"א אמר דלפ"ו אי שרפו אחרי ביטולו, א"א להוסיף, ויעבור בכל יראה.

א. כיון דהשליך את החמץ במקום שמצויים שם עורבים, וראה דאינם אוכלים את חמצו, דבשו"ע (סי' תמ"ה), אי שאפשר להשליך את החמץ במקום שעורבים מצויים, ובסוטה (ל"ח ב') אי שענות מכירין בצרי עין, ואינם אוכלים אוכל של צרי עין, [וכפ"ל ראשון במהרש"א שם].

ב. בערב פסח, מכיון שאין אומרים למנצה, ומזמור לתודה, ותחנון, [ובעו"כ יש הוספת בשמול"ע, כגון זכרנו וכו'], וכשחל ער"פ ביום ו', אף השיר של יום קצר יותר.

ג. איתא בסוכה (דף מ"ב ע"ב), "יכול לאכול כזית צלי, שוחטין עליו את הפסח, שנאמר איש לפי אכלו, רבי יהודה אומר עד שיכול לברר אכילה, כיצד נתנו לו צרור וזורקו, אגוז ונטלו".

ד. בקרבן העומר, דבמשנה במנחות (דף ס"ו ע"א), איתא "הביאוהו לעזרה והיו מהבהבין אותו באור, כדי לקיים בו מצות קלי, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים בקנים ובקולחות חובטין אותו, כדי שלא יתמעך", וכתב רש"י (ד"ה וחכמים), "ובקולחות בקלה של כרוב".

ה. תשעה עשר עשורונים, ואע"פ שבכל יום מימי הפסח מקריבים רק שבעה עשר עשורונים, [שני תמידים עם שני עשורונים, ולמוסף שבעה כבשים עם שבעה עשורונים, ושתי פרים עם ששה עשורונים, ואיל אחד עם שני עשורונים], מ"מ ביום השני של פסח מקריבים גם כבש הבא עם העומר, ועמו שני עשורונים, [ולענין שיעור היין והשמן, עיי' ברמב"ם, וע"ע באזיעור (ה"ד)].

ו. בליל פסח בבשר ששהה ג' ימים בלא מליחה, דבשר ששהה נתייבש דמו בתוכו, ויוצא רק בצליה, ואח"כ אסור לבשלו, כדאיתא בשו"ע (י"ד סימן ס"ט ס"ב), ועיי' בט"ז (שם ס"ק ל"ב), שמבואר שאם מולחו קודם הצליה, מותר בבישול, ובליל פסח בזה"ז אסור לאכול צלי, אלא אם כן בישלו אחר"כ, וכמבואר בשו"ע (או"ח סי' תע"ו א'), ובמשנ"ב (שם ס"ק א').

ז. אין משיחין בשעת הסעודה, [להפרישה (סי' ק"ע ס"ק א'), דהוא בחסיכה].

ח. נראה שאין יכולים להוסיף בו ביום, כיון שמבואר במתני' בשבועות (דף י"ד ע"א), שמקדשים את העיר בשתי תודות, ואיתא בפסחים (דף י"ג ע"ב), שאין מביאין תודה בערב פסח משום שממעט בזמן אכילתן.

ט. קבורם, כדאיתא בריש פרשת מסעי "ומצרים מקברים את אשר הכה ד' בהם כל בכור" (במדבר י"ג ד').

י. במשניות במנחות, דאיתא שם (דף צ"ו ע"א), גבי שתי הלחם ולחם הפנים, "רבי יהודה אומר שלא תטעה, דד"ד ייה"ז", ועיי' שם ברע"ב (מנחות פרק י"א משנה ד, ד"ה רבי), שכתב "ודרכו של ר"י לתת סימנים, כמו דצ"ן עד"ש באח"כ".

יא. בניית תנור, כדאיתא במועד קטן (דף י"א ע"א), שבחובה"מ פסח מותר לבנותו כיון שאין בו גשמים, ומשום כך לאלתר הוא יבש, ואפשר לאפות בו לצורך הרגל, משא"כ בסוכות שיוודים עשמים.

יב. אם אינו בקי בקריאת הלל שלם, ורוצה לכתוב את ההלל בחול המועד, ובחובה"מ סוכות קורין הלל שלם, לכך מותר לכתובו כיון שהוא צורך המועד, משא"כ חובה"מ פסח שאין אומרים בו הלל שלם.

יג. אם אינו בקי בסדר ספירת העומר, ורוצה לכתבו כדי שיוכל לספור, [ועיי' בשו"ת הגרע"א (סי' כ"ט)], אם אפשר לספור בכתב].

יד. בערב פסח משעה עשירית, וכמבואר בשו"ע (או"ח סימן תע"א ס"א), שכתב "ויין מעט לא ישתה, משום דמיסעד סעיד, אבל אם רצה לשתות יין הרבה, שותה, מפני שכשהוא שותה הרבה, גורר תאוות המאכל".

טו. סעודת אירוסין, שהרי בשו"ע (או"ח סי' רמ"ט ס"ב), מבואר דאסור בכל ע"ש וי"ט, ואילו בפסחים (דף מ"ט ע"א), מבואר דבערב פסח מותר, ועיי' בביאור הלכה (סי' תמ"ד ס"ז), שבי' שבערב פסח, כיון שבלא"ה אין יכול לאכול חמץ אחר ד' שעות, ע"כ אין זה כבלל סעודה גדולה שאסרו בע"ש וי"ט.

טז. ביום כיפור מצינו שכלה מותרת לרוחץ את פניה, כמבואר ביזמא (דף ע"ג ע"ב), ובפסח מצאנו "הכלה הופכת את פניה ואוכלת", כמבואר בפסחים (דף פ"ו ע"א), עיי"ש.

יז. כלי של הבדיקת חמץ, אם לא מצא חמץ, כדאיתא ברמ"א (או"ח תמ"ה ג'), שלא ישבח חובת ביעור.

יח. בריטב"א (פסחים דף ז' ע"א, ד"ה הואיל), שכתב "ויש מגדולי הדור מחמירין בעצמן, וחוששין ביום י"ד לקרקע הבית שנופלין שם פירותיו, וכו', ומביאין שם תרנגולין לאכול פירותיו".

יט. לשבות ממלאכה, כדאיתא ברמב"ם, ובחינוך (מצוה ש'), שכתב "לצוות שביעה בשביעי של פסח, לשבות ביום השביעי של חג הפסח, שנאמר ביום השביעי מקרא קדש (ויקרא כ"ג ח'), עיי"ש, ויש גם לאו בפני עצמו, שלא לעשות מלאכה בשביעי של פסח.

כ. חמור מדינה שאינו חמץ, כדאיתא במשנה ברורה (סוף סי' ס"ק י"א), עיי"ש.

כא. אם עשאו בשנים, כדאיתא בחיבת גומא (בפרשת פקודי), ובשבת שחל ב"ח"ט כא' דפסח, יפסלו לעדות, ואע"פ שמצד חילול שבת אין נפסלין לעדות, דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, ואין לוקין עליו, אבל מ"מ עבר על לאו דיי"ט, דאינו ניתן לאזהרת מיתת ב"ד,

בעזתי"ת פסח תשפ"ג גליון 212

לא הזכיר יו"ט בברכת מעין ג'

ברכות [מ"ט ב'] 'שבתות וימים טובים דלא סגי דלא אכיל, הכי נמי דאי טעי הדר, אמר ליה אין, דאמר רבי שילא אמר רב טעה חוזר לראש', והיינו כיון שחייב לאכול וממילא חייב לברך ולהזכיר ע"כ אם לא הזכיר חוזר. והנה בסוכה [כ"ו ב'] בתו' כ' שעל כזית יין מברך מעין ג', ויל"ע שהרי אם שכח להזכיר שבת ויו"ט בברכת המזון חוזר משום דלא סגי דלא אכל, וכמבואר בברכות שם, והשתא נימא שאם שכח להזכיר שבת בברכת מעין שלש יחזור למ"ד שברכת המזון צריכה כוס, דא"כ שותה יין ומתחייב בברכה אחרונה, ובשלמא להסוברים שמתחייב רק ברביעית, ל"ק דאין חייב לשתות רביעית, אבל לפי התו' שעל כזית חייב לברך, ומבואר בתו' שבקידוש צריך לשתות כזית, א"כ חייב לשתות יין וא"כ צריך לחזור, אלא שיל"ע שהתו' סוברים שברכת המזון רק כשמברך בזימון, וע' רא"ש [פסחים פרק י' סי' י"ד וסי' ל"ב] ושו"ע [סי' קפ"ב ס"א]. אך בליל פסח שצריך לשתות ד' כוסות להתו' שגם בכזית צריך ברכה אחרונה מתחייב בברכת מעין ג', ואם שכח להזכיר יו"ט נימא שיחזור משום דלא סגי דלא שתה.

אל הכהנים בני אהרן כו', טומאה קלה לא כ"ש, אלא מה ת"ל ובנבלתם לא תגעו ברגל', וברמב"ם [פס"ו מטומאת אוכלין ה"י] 'כל ישראל מוזהרין להיות טהורים בכל רגל מפני שהם נכונים להכנס למקדש ולאכול קדשים, וזה שנאמר בתורה ובנבלתם לא תגעו ברגל בלבד, ואם נטמא אינו לוקה, אבל בשאר ימות השנה אינו מוזהר', ומשמע שזה ד"ת, והרמב"ן [פ' שמיני] כ' שהוא אסמכתא ע"ש. והנה כהן שמצא אבידה בביה"ק לא יטמא, ואמרו בגמ' [ב"מ ל' עמ' א'] משום שאין עשה דוחה ל"ת ועשה, ועוד דלא דחינן איסורא מקמי ממונא, והנה ישראל שמצא אבידה ברגל בביה"ק הרי טעם א' ליתא שאין כאן עשה ול"ת, אבל טעם ב' דלא דחינן איסורא מקמי ממונא איכא.

שתית ד' כוסות לכהנים במקדש

א. מקשים להמבואר בתענית [ט"ו ב'] וברמב"ם [פ"א מביאת מקדש ה"ו] שאנשי בית אב אסורים לשתות יין בין ביום ובין בלילה, איך היו מקיימים מצות שתיית ד' כוסות בליל פסח. ויש לדון שכל המשמרות שוות ברגלים [כמבואר בסוכה נ"ה], וכיון שכל הכהנים ראויים לעבודה ברגלים לכא' כל הכהנים דינם כבית אב.

שתיה פחות מרביעית

ב. ולכא' י"ל שהרי מבואר בכריתות [דף י"ג ב'] וברמב"ם [פ"א מביאת מקדש ה"א] שרק ברביעית יין חייב ומחלל עבודה, והרי לגבי שתיית ד' כוסות די בשתיית רוב כוס וכמבואר בשו"ע [סי' תע"ב ס"ט], ואף ששותה ד' כוסות הרי מבואר שם ברמב"ם שאם שתה והפסיק בה פטור. ול' הרמב"ם פטור משמע שיש איסור, ול' הגמ' [כריתות י"ג ב'] אין אסור אלא כדי לשכר, וכמה כדי לשכר רביעית יין בן מ' יום, ומשמע שבפחות מרביעית אין איסור. וע' כס"מ 'וזהו שכתב רבינו אבל אם שתה פחות מרביעית יין וכו' פטור ואינו מחלל עבודה כלומר איסורא מיהא איכא, ובאבן האזל כ' תחילה שיש לאסור משהו יין משום חצי שיעור, ושוב כ' דל"ש ח"ש כיון דטעמא דח"ש מבואר ביומא [ע"ג ב'] שהוא מילפותא דכל חלב, והרי הרמב"ם כ' [בפרק א' מהל' חמץ ומצה ה"ו] ילפותא אחרת לאסור חמץ במשהו משום שחמץ עיקרו היה מותר ע"כ אין ללמוד בו מכל איסור חצי שיעור, וא"כ ה"נ כאן היין בעצמו הוא היתר ול"ש ח"ש, וגם להטעם שהוזכר ביומא משום חזי לאיצטרופי היינו דמה"ט כל מקצת הוא חלק מהאיסור, אבל כאן האיסור הוא הכניסה למקדש בשכרות והרי בפחות מרביעית ליכא שכרות ואין כאן שום איסור, וע"ש בהשמטות.

יין מזוג

וגם מבאר ברמב"ם שברביעית שמזוגה פטור, והרי ד' כוסות שותים מזוג, אלא שהעיר הרב אהרן רוטשילד שליט"א שבב"י [קכ"ח סל"ח] גבי נשיאות כפים כ' 'זמ"ש שתאו בשתי פעמים או שנתן לתוכו מעט מים מותר, הוא מדאסיקנא בפ"ג דכריתות (ג'): דהלכה כרבי אליעזר דאמר אם הפסיק בו או שנתן לתוכו מים כל שהוא פטור אם נכנס למקדש, וכיון דבביאת מקדש פטור בנשיאת כפים מותר, דהא דאיתקש ברכה לעבודה אסמכתא בעלמא היא, ודיינו שנאסור לישא את כפיו היכא שאם נכנס למקדש חייב, ומבואר שלגבי עבודה אין חיוב אבל יש איסור, וע' ט"ו [או"ח סי' קכ"ח ס"ק ל"ה], וגם יש לדון אם גבי האיסור דרבנן לשתות בלילה אסרו גם באופן זה.

לא הזכיר שבת ויו"ט בברכהמ"ז

בשו"ע [קצ"ו א'] פ' שעל אכילת איסור אין מברכים לא לפנייה ולא לאחריה, ובמ"ב [ס"ק ד'] כ' 'אם גנב או גזל חטים וטחנן ואפאן, י"א שאע"פ שקנאן בשינוי והרי הם שלו אלא שחייב לשלם לו דמים עבורם, מ"מ אסור לברך ע"ו בין ברכה ראשונה ובין ברהמ"ז, דלענין ברכה דאית בה הזכרת השם חמיר טפי ותמיד הוא בכלל נאוק, וי"א דהואיל וקנה יכול לברך, ודעת המ"א דלענין ברהמ"ז אם אכל כדי שביעה יש להורות בזה שירברך בהמ"ז דהוא דאורייתא, ויש להחמיר ולברך'.

והנה להסוברים שאין ברכה גם אחר שינוי משמע שמותר לאכול אבל א"א לברך, וא"כ מצינו אופן שאוכל פת וא"צ לברך ברכהמ"ז.

וא"כ למה אם שכח להזכיר שבת או יו"ט חוזר משום שחייב לאכול, והרי משכח"ל שיהאכל דבר שאין עליו ברכהמ"ז. [א.ה. לענין מצוה מצינו בככורי יעקב [תרמ"ט ג'] דמשמע דלכתחילה לא יקיים המצוה בלא ברכה, ובבאור הלכה [י"א ו'] הביא מהגר"א דלא יעשה ציצית מחוטים גזולים דומיא דאלם לא יתרום, ויל"ד לגבי אכילה אם ג"כ אסור כנמצוה].

מציאה בבית הקברות בחוה"מ

ר"ה [ט"ז ב'] 'וא"ר יצחק חייב אדם לטהר את עצמו ברגל שנאמר ובנבלתם לא תגעו, תניא נמי הכי ובנבלתם לא תגעו, יכול יהו ישראל מוזהרין על מגע נבילה תלמוד לומר אמור

ג. עוי"ל לרמ"א [סי' תפ"ג] שאפשר ד' כוסות בחמר מדינה, ואף שברמב"ם [פ"א ה"ב] כ' שבשאר משקים המשכרים אף שאינו במיתה ולא חילל עבודה אבל מ"מ לוקה, אבל משכח"ל בחמר מדינה שאינו משכר, וע' בחי' מרן רי"ז הלוי [הל' חו"מ] שבד' כוסות נאמרו ב' דינים, חדא ברכה, ועוד שתיה, ובחמר מדינה מתקיים רק ד' כוסות של ברכה ולא ד' כוסות של שתיה ע"ש שהוא כמו יין חי. וגם העירוני לשו"ע [קפ"ב] שחמר מדינה אפשר רק כשאין יין בעיר.

יין מגיתו

ד. והנה ברמב"ם [פ"א מבימ"ק] כ' שאם שתה יין מגיתו פטור, ויש מתרצים דמשכח"ל ד' כוסות באופן זה, וכן שמעתי גם מכל מו"ר הגרד"ל שליט"א, [וגם בזה יש לדון של' הרמב"ם פטור, ויש לדון אם יש בזה איסור].

ובנדרים [מ"ט ב'] שר' יהודה אמר שאחר ששותה ד' כוסות של פסח יש לו כאב הראש עד צרת, ובירושלמי [שבת פ"ה ה"א] שהוא ג"כ ר' יהודה בי ר' אלעאי שתי ארבעתי כסוי דלילי פסחא וחזק רישיה עד חגא, ומשמע עד חג הסוכות.

ומקשים בשם כ' מו"ר הגר"ש רוזובסקי זלה"ה למה היה צריך לצער עצמו והרי היה יכול לשתות יין מגיתו, ומכח זה רצה לחדש שיין הוא הידור יותר ומשום הידור זה ציער עצמו, ואמר לו כ' מו"ר הגר"ר גרשון אדלשטיין שליט"א דל"ש בליל פסח יין מגיתו, שאין זה זמן גדילת ענבים שהוא בקיץ, וענבים לא היו מתקיימים עד פסח, ומה שיש היום מיץ ענבים שמתקיים גם אח"כ, הוא דבר חדש שלא היה ידוע באותם שנים, ולפ"ז א"א לומר תי' זה. ומה שלא לקח ר' יהודה חמר מדינה אפשר שלא היה במקומו חמר מדינה, או ע"פ הגר"ו שאין יוצא בזה אלא ידי ד' כוסות של ברכה ולא ידי ד' כוסות של שתיה.

שוב העירוני שבפסחים [קח:]: א"י אחד חדש ואחד ישן, רבי יהודה אומר צריך שיהא בו טעם ומראה יין, ופרשב"ם דפליג על חדש ועל ישן, והנה במרדכי כ' שם אחד חדש ואחד ישן, וא"ת היאך יכול להיות יין חדש בפסח, י"ל כגון שהיה לו אשכול של ענבים ועשה מהן יין, ומבואר במרדכי דמשכח"ל יין חדש בפסח, [ובאמת שצ"ב שמעיקרא הק' איך יש לו יין חדש, ובתי' תי' דיש לו וצ"ב], אבל הרי ר' יהודה פליג וסובר שאין יוצאים ביין ישן, וע"כ ר' יהודה לשי' היה שותה דוקא יין גמור, ולא היה יכול לשתות יין מגיתו.

אם עשה דרבנן של ד' כוסות ידחה איסור יין לכהנים בלילה

ה. והי' אפ"ל דהרי מה שכהנים אסורים לשתות יין בלילה הוא דרבנן שמא יעבדו בשכרות, וא"כ עשה של שתי' ד' כוסות שהוא דרבנן דוחה איסור שתית יין בלילה שהוא דרבנן, ומצינו שגם בדרבנן יש עשה דוחה ל"ת ע' מג"א [סי' תמ"ו סק"א].

אך הרי אין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת ביבמות ה', וה"ה שאין דוחה לאו שיש בו מיתה ביד"ש, וכמבואר בשא"ג [סי' צ"ו], והרי כהן שעובד בשכרות יש בו מיתה ביד"ש, והואיל והאיסור של שתית יין בלילה הוא גזירה שמא יעבוד בשכרות, אפשר שהאיסור לשתות בלילה שהוא גזירה משום כך הוא ג"כ איסור חמור יותר, וכמו לאו שיש בו מיתה ביד"ש שאינו נדחה מפני עשה וצ"ע בזה.

ולעיל כ' ש"ל בחמר מדינה אבל דוקא באינו משכר, דאי משכר אף שאין בו מיתה יש בו מלקות, ולהנ"ל אפ"ל גם במשכר דאי משום הלאו, י"ל דע"ז שפיר אפ"ל עדל"ת כיון שאינו לאו שיש בו מיתה.

[וכע"ז בשדי חמד (כרך ח') מערכת חמץ סי' ה' אות י"ד] שהביא מו"ס אבני שוהם דף ס"א שהק' בהא דקימ"ל (בשו"ע סי' תמ"ד) שבע"פ שחל בשבת בודקים בליל י"ג ואין בודקין בליל שבת משום שא"א לטלטל הנר בשבת, והק' שהואיל ומבואר במג"א הנ"ל שגם בדרבנן אמרי' עדל"ת, א"כ יבדקו בשבת ויבא עשה בדביקה דרבנן וידחה איסור דרבנן של טלטול נר, ותי' באבני שוהם שהרי מבואר ביבמות כ' דהיכא דאפשר לקיים שניהם לא אמרי' עדל"ת, והנ"ל כאן אפשר לקיים שניהם ע"י שיבדוק בליל י"ג, ועוד תי' דבעידנא דמשלטל נר עדיין לא מקיים מצות בדיקה,

ובשדי חמד שם תי' דכמו דאמרי' אין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת ה"נ אין עשה דוחה ל"ת החמור, וה"נ איסור טלטול נר בשבת הוא איסור חמור יותר, והוכיח דאף דאין שבות במקדש מ"מ טלטול נר אסור גם במקדש, וראי' מד' הרמב"ם סוף הל' בית הבחירה דהא דתנן בתמיד שאיש הר הבית היה הולך ושתי אבוקות כנגדו היינו בחול ולא בשבת, וע' תו' יו"ט תמיד פרק א' שלא התירו בשבת משום שקרוב לבא לאיסור ע"ש, וע"ש עוד שאין עשה דוחה ל"ת ועשה וגם בדרבנן חשיב טלטול נר עשה ול"ת והביא כע"ז מר"ה ל"ב גבי שופר שאין מפקחין את הגל].

עוד בענין שתי' יין לכהנים

הנה להרמב"ם שבית אב אסורים בלילה משום שמא יהיו שכורים למחר א"כ הכוונה שכהני בית אב של מחר אסורים בשתיית יין בלילה, ולהראב"ד שאסורים משום הקטרת אימורים הכוונה לבית אב של היום שאסורים בלילה שלאחריו משום שראויים להקטיר אימורים.

והנה ברמב"ם [פ"ו מכלי המקדש הי"ד] כ' 'הכהנים מפני שהן עומדין על הרצפה תמיד ואוכלין בשר הרבה ואין עליהן בגדים בשעת העבודה אלא חלוק אחד הם חולין במעיהן, לפיכך מעמידין ממונה אחד שיהיה מבקר אותן ומרפא כל תחלואיהן ועוסק בהן תמיד הוא ואנשיו שתחת ידו'.

ומקור ד"ו בירושלמי [שקלים פ"ה ה"א, י"ג ב'] אי' ע"י שהיו הכהנים מהלכין יחפים על הרצפה והיו אוכלין בשר ושותין מים היו באין לידי חולי המעים, וע"ש בקרבן העדה שהיו שותים מים ולא יין משום שכהנים אסורים ביין.

ויש להעיר שהרי הקדשים נאכלים גם בלילה, והשתא להראב"ד שבית אב היו אסורים בלילה משום הקטרת אימורים הרי קאי על בית אב של יום שעבר, והם היו אוכלים קדשים גם בלילה ואסורים גם בלילה בשתיית יין, אבל להרמב"ם משמע דמה שהיו אסורים בלילה היינו בית אב של מחר, אבל בית אב של היום לא היו אסורים בלילה ולמה לא היו שותים יין אלא מים.

וי"ל שבאמת מודה הרמב"ם שאסורים משום הקטרת אימורים, אלא דס"ל דמשום כך אסורים רק עד חצות והטעם שאסורים כל הלילה קאי רק על בית אב של מחר, אבל בית אב של היום אסורים עד חצות, והרי כל הקדשים הנאכלים ליום אחד נאכלים רק עד חצות וע"כ היו שותים עמהם מים.

וגם י"ל ע"פ רמב"ן [פ' צו] שעיקר המצוה לאכול הקדשים ביום הראשון, ודנו אם הכוונה על שלמים שעיקר המצוה ביום ובלילה אף שמתרים גם ביום שלמחר, או שכל קדשים מצותן לכתחילה לאכלם ביום, ואם נימא כן הרי היו צריכים לאכלם עם מים, ובלא"ה הרי היו אוכלים גם ביום ואז היו אסורים ביין ומותרים רק במים.

וע"ש בירושלמי 'זהו ידע האי דין חמר טב למעיאי, והאי דין חמר סמם למעיאי, ומבואר שהיה נותן להם יין לרפואה, וצ"ל שאותם חולים כבר לא היו בבית אב שלהם, וע"כ היו מותרים ביין.

וכ' מו"ר הגרד"ל שליט"א אמר שגם בלא איסור שתי' יין לאו אורח ארעא לשתות יין במקדש, ויונדב בן רכב צוה לבניו לא לשתות יין כלל [ע' ירמיהו פל"ה פ"ו], אלא שאמר דהנה במנחות [כ"א ב'] שאכלו עמה חולין ותרומה כדי שתהא נאכלת על השובע, וד' רש"י שהיו אוכלים את החולין חוץ לעזרה, ובתו' שם [דף פ' ע"ב ד"ה וכו'] כ' ע"ז 'ועל חנם פי' כן, דיכול לאכול החולין עמה בעזרה, דתנן בפ' כל התדיר וכולם יכולים הכהנים לתת לתוכן תבלי חולין ותרומה, ודריש לה בגמ' מדכתוב למשחה לגדולה, ולהסוברים שכל חולין היו אוכלים בחוץ א"כ שפיר היו יכולים לשתות יין בחוץ.

[א.ה. יעו"ל באו"ש פ"א מביא"מ הי"ו דהיו שותים יין בלשכות, ובשיח השדה [ח"ג עמ' קפ"ו] הביא מהגר"ר ראובן פי"ן צ"ל ג"כ שהיו שותים בלשכות.

והעיר הרב אהרן רוטשילד שכע"ז במ"ב [קנ"א ס"ק כ'] עיין במ"א שהביא בשם הגהת סמ"ק דלא הותר בסעודת מצוה אלא כגון סעודת עיבור שנה שאין בה קלות ראש שהיתה עשויה בפת וקטניות בלבד, ור"ל לאפוקי סעודת מצוה שיש בה שכרות אסור אף בבית המדרש ע"ש, ועפ"ז מובן שאין לשתות יין בעזרה.